

Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru Kararlarının Kabul Edilebilirlik Bağlamında İncelenmesi

Examination of Constitutional Court Individual Application Decisions in the Context of Admissibility

Nur Sena OĞUZ^{1*}Seyfi YILDIZ²Serhat ATMACA³¹ Kırıkkale Üniversitesi, sena.oguzz@gmail.com, ORCID: 0000-0002-0292-5336² Kırıkkale Üniversitesi, seyfiyildiz@gmail.com, ORCID: 0000-0002-2382-4454³ Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, serhat.atmaca@manas.edu.kg, ORCID: 0000-0003-0860-010X

* Yazışılan Yazar/Corresponding author

Makale Geliş/Received: 17.04.2024

Makale Kabul/Accepted: 29.05.2024

Araştırma Makalesi / Research Paper

DOI: 10.47097/piar.1469839

Öz

Ülkemizde "5982 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanunla yapılan Anayasa değişikliği" ile Anayasa Mahkemesine bireysel başvurunun önü açılmıştır. Bireysel başvuru Anayasa Mahkemesinde yer alan temel hak ve özgürlükler ile Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ile Türkiye'nin taraf olarak yer aldığı ek protokoller kapsamında yer alan temel hak ve özgürlüklerin kamu gücü tarafından ihlal edilmesi sonucu tüm hukuki yollar tüketildikten sonra başvurulması gereken hukuki bir çözüm yolu olarak karşımıza çıkmaktadır. 2012 yılından bu yana ülkemizde 579.754 bireysel başvuru gerçekleşmiş ve 484.711'si sonuçlandırılmıştır. Sonuçlandırılan 484.711 bireysel başvurunun yaklaşık %15'inde en az bir hakkın ihlal edildiği kararı, %81.6'sında ise kabul edilemezlik kararı verilmiştir. Bu çalışmada kabul edilemezlik kararlarının verilme nedenleri örnek kararlar çerçevesinde incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Anayasa, Bireysel Başvuru, Temel Hak ve Özgürlükler.

Jel Codes: H10, K33, K38.

Abstract

In our country, the way for Individual Application to the Constitutional Court has been opened with the "Constitutional amendment made by the Law No. 5982 on the Amendment of Some Articles of the Constitution of the Republic of Türkiye". Individual Application is a legal remedy that should be applied after all legal remedies have been exhausted as a result of the violation by the public power of the fundamental rights and freedoms in the Constitutional Court and the fundamental rights and freedoms within the scope of the European Convention on Human Rights and the additional protocols to which Türkiye is a party. Since 2012, 579.754 individual applications have been filed in our country and 484.711 have been concluded. Of the 484.711 individual applications finalized, approximately 15% decided that at least one right had been violated, and 81.6% had a decision of Inadmissibility. In this study, the reasons for making inadmissibility decisions were examined within the framework of sample decisions.

Keywords: Constitution, Individual Application, Fundamental Rights and Freedoms

Jel Kodları: H10, K33, K38.

1. GİRİŞ

Anayasa tarafından koruma altına alınmış olan temel hak ve özgürlüklerin; bir kanun, yürütme, idari eylem ve işlem sonucunda ihlal edilmesine bağlı olarak anayasaya aykırı bir durumun ortaya çıkması durumunda, Anayasa Mahkemesinin (AYM) vereceği bir karar ile bu tür kanunlar iptal edilmektedir. Temel hak ve özgürlüklerin ihlal edilmesi durumunda verilen kararlar yine istinaf, temyiz gibi kanun yollarıyla da bozulabilmektedir ve yine kamu gücünün temel hak ve özgürlükleri ihlal eden suç teşkil eden hareketleri sonucunda da tazminat yaptırımını gibi çözümler ortaya çıkabilmektedir. Tüm bu çözüm yollarından bir yarar sağlanamaması durumunda AYM'ye bireysel başvurunun önu 5982 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanunla yapılan Anayasa değişikliği ile açılmıştır.

Bireysel başvuru, AYM'de yer alan temel hak ve özgürlükler ile AIHM (Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi) ile Türkiye'nin taraf olduğu ek protokoller kapsamında yer alan temel hak ve özgürlüklerin kamu gücü tarafından ihlal edilmesi iddiası ile başvurulabilecek bir hukuki çözüm yoludur.

Bu çalışmada; ilk olarak "bireysel başvuru" kavramı detaylı bir şekilde ele alınmış ve bugüne kadar yapılan başvurulardan seçilmiş başvurular ışığında, bireysel başvuruların kabul edilebilirliği ve hangi nedenlerden dolayı kabul edilemediği detaylı bir şekilde ele alınmıştır.

2. BİREYSEL BAŞVURU GENEL ÇERÇEVE

Anayasa tarafından koruma altına alınmış olan temel hak ve özgürlüklerin ihlaline yol açan yürütme, idari eylem ve işlemler ve bu temel hak ve özgürlüklerin bir kanun ile zarara uğratılması anayasaya aykırıdır. AYM'ye vereceği karar ile bu tür kanunlar iptal edilmektedir. Temel hak ve özgürlüklerin ihlaline yol açan mahkeme kararlarının da istinaf, temyiz gibi kanun yollarıyla bozulması mümkündür. Kamu gücünün temel hak ve özgürlükleri ihlal etmek suretiyle suç teşkil eden hareketleri karşındaysa tazminat yaptırımıyla karşılaşmaktadır. Tüm bu çözüm yollarından bir yarar sağlanamaması durumunda AYM'ye yapılan bireysel başvurunun önemi ortaya çıkmaktadır (Aydın, 2011: 126).

2.1. Bireysel Başvuru

Bireysel başvuru ülkemizde "5982 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanunla yapılan Anayasa değişikliği" ile kabul edilmiştir. Anayasanın 148. Maddesi üçüncü fıkrasında "*Herkes, Anayasada güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerinden, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamındaki herhangi birinin kamu gücü tarafından, ihlal edildiği iddiasıyla AYM'ye başvurabilir*" şeklinde tanımlanmıştır. Uygulama için ise "30.3.2011 tarihli ve 6216 sayılı AYM'nin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun" 45. maddesinde yine aynı tanıma yer verilmektedir (Atasoy, 2012: 73).

Uygulama ve doktrinde bireysel başvuru kavramı yerine "anayasa şikayeti" ve "anayasa mahkemesine bireysel başvuru" kavramları da kullanılmaktadır. Burada genellikle bireysel başvuru olarak kullandığımız kavram Almanca da "die verfassungsbeschwerde" ve İngilizce

de "constitutional complaint" şeklinde ifade edilmektedir. Türkçe anlamı ise "anayasa şikayeti"dir. Tanım olarak baktığımızda bireysel başvuru genel olarak anayasanın güvence altına aldığı ve AİHM ve Türkiye'nin taraf olarak yer aldığı protokoller kapsamında yer alan temel hak ve özgürlüklerin herhangi birinin kamu gücü tarafından ihlal edilmesi iddiasıyla başvurulabilecek bir hak yolu şeklinde tanımlanmaktadır (Yılmaztekin, 2019: 244).

Türkiye, AİHM'e 1954 senesinde taraf olmuştur. AİHM, 1987 yılında bireysel başvuru hakkını kabul etmiştir, 1990 senesinde ise zorunlu yargılama yetkisini kabul etmiştir. 2004 senesinde Anayasada değişikliklere gidilerek Türkiye'nin de taraf olarak yer aldığı temel hak ve özgürlüklere uluslararası sözleşmeler ile kanunun üstünde bir değer verilmiştir. Bu değerlere ilişkin yapılan son değişiklik 2010 senesinde gerçekleşmiş ve yapılan anayasa değişikliği ile AYM'ye bireysel başvurunun yolu açılmıştır. Uygulamaya geçiş ile kamu gücünü kullanan kişilerin neden olduğu hak ihlallerine karşın 23 Eylül 2012 itibariyle anayasal yargı denetimi başlamış olup bu tarih itibariyle herkes sözleşme kapsamında yer alan hakların kamu gücü tarafından ihlali iddiası ile bireysel başvuru yapabilmektedir (<https://www.anayasa.gov.tr/tr/mahkeme/gorev-ve-yetkileri/bireysel-basvuru>).

Anayasanın muhatapları yasama organı, yürütme, siyasi parti, dernekler ve diğer kolektif çıkar grupları, yurttaşlar ve sivil kuruluşlar ve diğer mahkemeler şeklindedir (Göztepe Çelebi, 2016: 101). Bireysel Başvuru bir temyiz veya istinaf yolu değildir. Bireysel başvuru anayasada yer alan hakların ihlaline yönelik bir hak arama yoludur. Bireysel başvurunun genel amacı hak ihlalinin önlemek olup eğer bir hak ihlali gerçekleşmişse de bu ihlalin sonuçlarını ortadan kaldırmaktadır. Yöntem ve sonuç olarak bakıldığında diğer hak arama yollarından da ayrı tutulmaktadır. Bireysel başvuruda bulunabilmek için anayasada yer alan haklara karşı ihlal suçunu gerçekleştiren güç kamu gücü olmalıdır bu nedenle bireysel başvurular kamu gücüne karşı yapılmaktadır. Gerçekleşen bir hak ihlali söz konusu olduğunda bu ihlalleri önlemek öncelikle bütün idarelerin ve yargı mercilerinin görevidir. İdarelerin ve yargı mercilerinin daha etkin bir durumdadır bu nedenle tüm bu kanun yolları tüketildikten sonra bireysel başvuruda bulunabilmektedir. Bu bakımdan bireysel başvuru ikincil nitelikli bir kanun yoludur (Ekinci ve Sağlam, 2012: 9-10).

2.2. Bireysel Başvuru Süreci

Bireysel başvuru yolu, temel hak ve özgürlüklerin korunması üzerine bireylere sunulan en etkin hukuk yollarından biridir. AİHM'de yer alan hakları koruma görevi, öncelikle ulusal makamlara aittir. İlk önce ihlal iddiaları iç hukuk sistemlerinde incelenmektedir ve düzeltme olanağı varsa bu devlet tarafından sağlanmaktadır. (Karakas, 2016: 13).

Bireysel başvurunun, bütün hukuk yolları tüketildikten sonra nihai bir karara varılamamışsa, hak ihlalinin öğrenildiği tarihten itibaren 30 gün içinde yapılması gerekmektedir. 30 günlük sürenin başlangıcı, başvuru son başvuru yolunun sonuncu kişiye tebliğ tarihi olarak kabul edilmektedir. Kamu tüzel kişiliğinin bireysel başvuru hakkı yoktur, özel hukuk tüzel kişisi ise sadece tüzel kişiliğe ait hak ihlali ile bireysel başvuru yapabilmektedir (Uzun, 2012: 17).

3. BİREYSEL BAŞVURUDA KABUL EDİLEBİLİRLİK

Bireysel başvurular iki bölüm ve bu bölümlere bağlı olan komisyon ve genel kurullar tarafından değerlendirilmektedir. Komisyonlar iki üyeden meydana gelmektedir ve kabul

edilebilirlik incelemesi komisyonlarda gerçekleşmektedir. Oybirliği ile kabul edilmeyen başvurular buradan kabul edilemezlik kararına bağlanmaktadır ancak eğer başvurularda oy birliği sağlanamamışsa bu başvurular bölümlere sevk edilmektedir. Bu bölümlerde esas incelemesi gerçekleşmektedir ve başvuruların kabul edilebilirliğine karar verilmektedir(https://d.barobirlik.org.tr/2018/20180720_bireyselbasvurusss.pdf).

3.1. Bireysel Başvuru Ön İnceleme

Bireysel başvuruların kabul edilebilirlik bakımından incelenmesi için öncelikle ön incelemeden geçmesi gerekmektedir. Ön incelemede genel olarak başvuru dilekçesi şekli unsurlar açısından incelenmektedir. Başvuru formunun usulüne uygun bir şekilde doldurulması gerekmektedir, yer alan ekler eksiksiz sunulmalıdır ve dikkat edilmesi gereken hususların üzerinde durulmalıdır (İHUD,2021).

3.2. Bireysel Başvuru Kararları Kabul Edilebilirlik Şartları

Bireysel başvuruların değerlendirilmek üzere kabul edilmesi için gerekli kriterler aşağıda ifade edilmiştir (Akyel, 2022: 72):

- ✓ Zaman bakımından yetki,
- ✓ Yer bakımından yetki,
- ✓ Süre bakımından yetki,
- ✓ Açıkça Dayanaktan Yoksun olmamak,
- ✓ Kişi bakımından yetki,
- ✓ Başvuru Yollarının Tüketilmesi,
- ✓ Konu bakımından yetki,
- ✓ Anayasal Önem

3.2.1. Zaman Bakımından Yetki

Zaman bakımından bir tarihin belirtilmesi, hukuki güvenlik ilkesinin bir gereğidir. Bireylerin tüm işlem ve eylemlerinde devlete güven duymaları için ve devletin de bu güven duygusunu zedelememesi açısından hukuk normları öngörülebilir olmalıdır. Kanunlar, yürürlüğe girdikleri tarihten itibaren gerçekleşen olay ve eylemlere uygulanmaktadır. Bu çerçevede mahkemenin zaman bakımından yetkisi, bireysel başvurunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren başlamaktadır. Bireysel başvuruya yönelik düzenlemeler 23.09.2012 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Hukuki güvenlik ilkesinin bir gereği olan geriye yürümezlik ilkesince bireysel başvurular ancak bu tarihten itibaren gerçekleşen olay ve eylemler için kabul edilmektedir (Aydın, 2016: 285-286).

3.2.2. Süre Bakımından Yetki

6216 Sayılı Kanun'un 47. maddesi beşinci fıkrasında başvuru yolları tüketildiği süreden itibaren, herhangi bir hukuki başvuru yolu yok ise, hak ihlalinin öğrenildiği tarihten itibaren otuz gün içinde, bireysel başvuruda bulunmaları gerekmektedir. Eğer birey geçerli bir mazeret nedeniyle başvuruda bulunamamış ise, mazeretlerini ispatlayan bir belge ile 15 gün içinde başvuru yapması gerekmektedir.

3.2.3. Yer Bakımından Yetki

6216 Sayılı Kanun'un 45. maddesi birinci fıkrasına göre; bireysel başvuru; anayasada yer alan hak ve özgürlükler ile AİHS ve Türkiye'nin taraf olarak yer aldığı protokoller içinde yer alan, hak ve özgürlüklerden herhangi birinin kamu gücü tarafından zarar gördüğü iddiasıyla, herkes tarafından yapılabilmektedir. Bu madde ışığında başvuru yapabilmek için, ihlale yol açan eylemin Türkiye Cumhuriyetine atfedilmesi gerektiği yani söz konusu eylemin ya Türkiye Cumhuriyeti sınırlarında gerçekleşmesi gerektiği veya Türkiye Cumhuriyeti adına gerçekleştirilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmaktadır (Terzioğlu, 2017: 138.139).

3.2.4. Açıkça Dayanaktan Yoksun Olmamak

Bireysel başvurunun esastan incelenebilmesi için açıkça dayanaktan yoksun olmaması gerekmektedir. Bu kriter, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) 35/3 (a) maddesine ve AİHM 34. maddesine göre de bir kabul edilemezlik kriteridir. AYM'yi gereksiz meşgul edecek, dayanaktan yoksun ve gelişigüzel yapılan başvuruların önüne geçebilmek için önemli bir kriterdir (Algan, 2014: 250).

AYM'nin açıkça dayanaktan yoksunluk kararı verebilmesi için dört neden sıralanmıştır (Çak, 2022).

- ✓ Bireysel başvuru yaptıkları ihlal iddialarının bir temele dayanmaması
- ✓ Temel haklara yönelik bir ihlalin olmaması
- ✓ Karmaşık ve zorlama şikayet
- ✓ İhlal iddialarının yalnız kanun yolunda gözetilmesi gereken noktalara ilişkin olması

3.2.5. Kişi Bakımından Yetki

6216 Sayılı Kanun'un 45. madde birinci fıkrasına göre herkes bireysel başvuruda bulunabilmektedir. Burada bahsedilen "herkes" kavramı, kimlerin bireysel başvuru yapma hakkına sahip olduğu konusunda önem kazanmaktadır. Bu aşamalarda başvuru ehliyeti ve mağdur statüsü önem arz etmektedir. Bu bağlamda bireysel başvuru, ehliyeti olmayan ve mağdur olmayan kişiler, mahkeme tarafından kabul edilemez bulunmaktadır. Bir diğer önemli konu ise, bireysel başvuru kamu gücüne karşı kullanılmaktadır. Dolayısıyla burada muhatap alınan şey, yabancı bir devlet ya da uluslararası bir kuruluş değildir (Ekinci, 2013: 181-182).

3.2.6. Başvuru Yollarının Tüketilmemesi

6216 Sayılı Kanun'un 45. maddesi 2. Fıkrasında; ihlale yol açtığı iddia edilen işlem, eylem veya ihmaller için, idari ve yargısal olarak tüm hukuki yolların bireysel başvuru yapmadan önce tüketilmiş olması gerektiğine yer verilmiştir. Buradan anlaşılacağı üzere, olağan kanun yollarının tüketilmeden yapılan bireysel başvurular kabul edilemez bulunmaktadır.

Bireysel başvuru yukarıda bahsedildiği özellikler neticesinde ikincil nitelikte bir kanun yoludur. Bu nitelik Federal Alman Anayasa Mahkemesi kararı sonucunda ortaya çıkmıştır. Temel hak ve özgürlüklere ilişkin ihlal iddiaları eğer başka hukuki yollar ile çözülebilecekse anayasa şikayetine başvurulmamaktadır. Ancak olağan hukuk yolları tüketilmesine rağmen ihlal iddiası hala devam ediyorsa gerekli şartları taşıyan başvurular AYM'ye taşınabilmektedir (Kılınç, 2008: 24-25).

3.2.7. Konu Bakımından Yetki

Bireysel başvuruda bulunabilmek için; ihlal edildiği iddia edilen hak ve özgürlükler, AYM tarafından güvence altına alınmış hak ve özgürlüklerden ve AİHS ve Türkiye'nin taraf olarak yer aldığı ek protokollerde yer alan hak ve özgürlüklerden birisi olması gerekmektedir (<https://bireyselbasvurukararlari.com/1-1>).

Bireysel başvuruya konu olabilecek temel hak ve özgürlükler Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Bireysel Başvurunun Konusunu Oluşturan Temel Hak ve Özgürlükler

Sıra No	Temel Hak ve Özgürlükler	Sıra No	Temel Hak ve Özgürlükler	Sıra No	Temel Hak ve Özgürlükler	Sıra No	Temel Hak ve Özgürlükler
1	Haberleşme Hürriyeti	8	Suçta ve Cezada Kanunilik İlkesi	15	Eşitlik İlkesi	22	Etkili Başvuru Hakkı
2	Basın Özgürlüğü	9	Yaşam Hakkı	16	Eğitim Hakkı	23	Özel Hayata ve Aile Hayatına Saygı Hakkı
3	Kişi Hürriyeti ve Güvenliği Hakkı	10	Aynı Suçtan İki Kez Yargılanmama ve Cezalandırılmama Hakkı	17	Evlenme Hakkı	24	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Düzenleme Hakkı
4	İşkence ve Kötü Muamele Yasağı	11	Seçme, Seçilme ve Siyasi Faaliyette Bulunma Hakkı	18	Adil Yargılanma Hakkı	25	Zorla Çalıştırma ve Angarya Yasağı
5	Cezai Konularda İki Dereceli Yargılanma Hakkı	12	Örgütlenme Özgürlüğü	19	Mülkiyet Hakkı		
6	Maddi ve Manevi Varlığın Korunması ve Geliştirilmesi Hakkı	13	Din ve Vicdan Hürriyeti	20	Hükmün Denetlenmesini Talep Etme Hakkı		
7	Bilim ve Sanat Hürriyeti	14	Sendika Hakkı	21	İfade Özgürlüğü		

Kaynak: T.C. Anayasa Mahkemesi (2015), https://anayasa.gov.tr/media/6365/basvuru_kriterleri.pdf,

3.2.8. Anayasal Önem

Anayasanın uygulanması, temel hak ve özgürlüklerin kapsam ve sınırlarının belirlenmesi ve anayasanın yorumlanması açısından önem taşımayan ve başvurucunun da önemli bir zarara

uğramadığı durumlarda, AYM bu bireysel başvurular için, kabul edilemezlik kararı vermektedir (https://d.barobirlik.org.tr/2018/20180720_bireyselbasvurusss.pdf).

Bu kriterin ortaya çıkma nedeni anayasa mahkemelerinin oldukça yoğun olmalarından ve iş yükünün çok olmasından kaynaklanmaktadır. Bu yoğun iş yükü ile uğraşırken önemli meseleleri gözden kaçırmamak ve gerektiği şekilde inceleme yapabilmek için oldukça önemli bir kriterdir (Efe, 2015: 359).

3.3. Kabul Edilen Bireysel Başvuruların Esas Yönünden İncelenmesi

Kabul edilen bireysel başvuruların incelenmesi, AYM tarafından görevlendirilen bölümler tarafından gerçekleştirilmektedir. Burada başvuru; temel hak ve özgürlüklere kamu gücü ile bir müdahale olup olmadığı ve müdahale varsa anayasa sınırları içinde meşru olup olmadığı açısından incelenmektedir. Sonuç olarak bireysel başvurunun yerinde olup olmaması durumu değerlendirilerek, başvurunun kabulüne ya da reddine karar verilmektedir (https://senalpozer.av.tr/calismaalanianayasa_mahkemesi_ne_bireysel_basvuru-9.html).

4. KABUL EDİLEBİLİRLİK AÇISINDAN BİREYSEL BAŞVURU KARARLARININ İNCELENMESİ

Anayasa Mahkemesine yapılan bireysel başvurular istatistiksel olarak incelendiğinde, 2012-2023 yılları arasında toplam 579.754 bireysel başvuru gerçekleşmiş ve 484.711'i sonuçlandırılmıştır (Tablo 2).

Sonuçlandırılan 484.711 adet bireysel başvurunun yaklaşık %15'inde en az bir hakkın ihlal edildiği kararı, %81.6'sında ise kabul edilmezlik kararı verilmiştir. En fazla ihlal edildiğine karar verilen hak, %76.6 oranı ile makul sürede yargılanma hakkı ve %5.8 ile adil yargılanma hakkı ve mülkiyet hakkı olmuş ve bunu %5.6 ile ifade özgürlüğü takip etmiştir. (Tablo 3).

2012 yılından itibaren yapılan bireysel başvuruların %81.6'sı hakkında kabul edilemezlik kararı verilmiştir (Tablo 3).

Tablo 2. 2012-2023 Yılları Arasında Yapılan Bireysel Başvuru Sayısı

Yıllar	Gerçekleştirilmiş Başvuru Sayısı	Sonuçlandırılmış Başvuru Sayısı
2012	1.342	4
2013	9.897	4.924
2014	20.578	10.926
2015	20.376	15.368
2016	80.756	16.089
2017	40.530	89.651
2018	38.186	35.357
2019	42.971	39.238
2020	40.402	45.197
2021	66.121	45.227
2022	109.779	73.036
2023	108.816	109.694

Kaynak: Anayasa Mahkemesi, Bireysel Başvuru İstatistikleri 2023.

Tablo 3. Bireysel Başvuru Sonuçlarının Karar Türlerine Göre Dağılımı

Karar Türleri	Karar Sayısı	Oran
Hakkın İhlal Edilmediği	1.333	%0.3
En Az Bir Hakkın İhlali	72.560	%15
İdari Ret	13.498	%2.8
Diğer	2.011	%0.4
Kabul Edilemezlik	395.309	%81.6

Kaynak: Anayasa Mahkemesi, Bireysel Başvuru İstatistikleri 2023.

Kabul edilemezlik kararları incelendiğinde bu kararın verilme sebepleri; Başvuru Yollarının Tüketilmemesi, Zaman Bakımından Yetkisizlik, Açıkça Dayanaktan Yoksunluk Süre Aşımı, Yer Bakımından Yetkisizlik, Mahkeme Yetkisizliği, Kişi Bakımından Yetkisizlik, Konu Bakımından Yetkisizlik, Anayasal ve Kişisel Önemin Olmaması şeklinde olduğu görülmektedir (Tablo 4). Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası aracılığı ile seçilen bireysel başvuru kabul edilemezlik kararları bu kriterler açısından incelenmiştir.

Tablo 4. Seçilen Kararlar Işığında Kabul Edilemezlik Kararlarının İncelenmesi

BİREYSEL BAŞVURU	Başvuru Konusu Hak	İddia	Karar
RAHMAT SHIRZADI Başvurusuna İlişkin Karar	Kötü Muamele Yasağı	Sınırdışı halinde kötü muamele	Açık Dayanaktan Yoksunluk
	Adil Yargılanma Hakkı (idare)	Adil yargılanma hakkı (genel) (idare)	Konu Bakımından Yetkisizlik
TURGUT TAN Başvurusuna İlişkin Karar	Kişi hürriyeti ve güvenliği hakkı	Suç isnadı (tutukluluk süresi)	Başvuru Yollarının Tüketilmemesi
		Tutukluluğa itiraz (cumhuriyet savcısı görüşünün bildirilmemesi)	Anayasal ve Kişisel Önemin Olmaması
SABRİYE YÜREKLİ VE DİĞERLERİ Başvurusuna İlişkin Karar	Maddi ve manevi varlığın korunması hakkı	Şeref ve itibar - İfade özgürlüğü dengesi	Kişi Bakımından Yetkisizlik
TURAN ECE Başvurusuna İlişkin Karar	Adil yargılanma hakkı (İdare)	Mahkeme hakkı/Kararın icrası hakkı (idare)	Açıkça Dayanaktan Yoksunluk
	Kapsam dışı haklar	Kapsam dışı hak	Konu Bakımından Yetkisizlik

OKTAY ŞENER Başvurusuna İlişkin Karar	Kişi hürriyeti ve güvenliği hakkı	Suç isnadı (tutukluluğun hukuki olmadığı)	Açıkça Dayanaktan Yoksunluk
		Tutukluluğa itiraz (genel)	Başvuru Yollarının Tüketilmemesi
		Tutukluluğa itiraz (duruşma yapılmaması, bağımsız tarafsız mahkeme olmama)	Süre Aşımı
MESUT KAÇMAZ Başvurusuna İlişkin Karar	Kişi hürriyeti ve güvenliği hakkı	Suç isnadı (gözaltı)	Yer Bakımından Yetkisizlik
			Başvuru Yollarının Tüketilmemesi
		Suç isnadı (tutukluluğun hukuki olmadığı)	Açıkça Dayanaktan Yoksunluk
HİLMİ YILDIZ Başvurusuna İlişkin Karar	Kişi hürriyeti ve güvenliği hakkı	Suç isnadı (tutukluluk süresi)	Zaman Bakımından Yetkisizlik
	Adil yargılanma hakkı (Ceza)	Hakkaniyete uygun yargılanma hakkı (ceza)	Başvuru Yollarının Tüketilmemesi
	Özel hayatın ve aile hayatının korunması hakkı	Haberleşme (iletişimin tespiti)	Açıkça Dayanaktan Yoksunluk

Kaynak: (Tablo T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankasından seçilen kararlar ile oluşturulmuştur.)

4.1. Açıkça Dayanaktan Yoksunluk

Öncelikli olarak Rahmat Şirzadı isimli kişinin yapmış olduğu bireysel başvuru “açıkça dayanaktan yoksunluk” açısından incelenmiştir¹. Bireysel başvuru yapan bu kişi bir Afgan vatandaşı olup yetkili makamlar tarafından sınır dışı edilmesine karar verilmiştir. Sınır dışı edilmesi durumunda gideceği yerde kötü muamele göreceğini ifade eden davacı olan bu kişi, bu sınır dışı edilme olayının herhangi bir dayanağı olmadığını ve gerçekten kötü muamele göreceği iddialarını somutlaştıramadığı gerekçesi ile “açıkça dayanaktan yoksunluk” sebebi ile kabul edilemezlik kararı verilmiştir. İkinci olarak Turan Ece'nin yapmış olduğu bireysel başvuruda²; 1994 yılında güvenlik güçleri ile girdiği çatışmada abisini kaybeden davacı, abisinin mezar yerinin gösterilmesini ve eşyalarının teslimini idareden istemiş ancak idare bu talebe sessiz kalmış, idarenin davacının söz konusu bu talebine zımni red kararı vermesine ilişkin işlemin iptali istemiyle dava açmış ancak dava süreci henüz tamamlanmamıştır. Davacı AYM'ye bireysel başvuruda bulunmuş ancak henüz yargı yolu tamamen tüketilmediğinden, AYM söz konusu başvuruyu *Açıkça dayanaktan yoksunluk* sebebi ile kabul edilemezlik şeklinde karar vermiştir. Genel olarak incelenen bu

¹ TC Anayasa Mahkemesi, Bireysel Başvuru Kararı, B. No: 2020/7656, 13/4/2022

² TC Anayasa Mahkemesi, Bireysel Başvuru Kararı, B. No: 2017/18751, 18/6/2020

kararlar ışığında başvuruda ihlal edilen hak konusunda bahsi geçen hakkın gerçekten ihlal edildiğine dair herhangi bir şüphe bırakmayacak şekilde somut kavramlarla ispat edilmemesi durumunda, AYM açıkça dayanaktan yoksunluk sebebi ile kabul edilemezlik kararı vermektedir.

4.2. Konu Bakımından Yetkisizlik

Turan Ece tarafından yapılan bireysel başvuruda, başvuruyu yapan şahıs kamu görevlilerine yönelik gerçekleştirdiği suç duyurusunun sonuçsuz kaldığını ileri sürerek adil yargılanma hakkının ihlal edildiğini iddia etmiştir. Ancak bireysel başvuruda bulunabilmek için ihlal edildiği öne sürülen haklar Anayasa'da yer almalı, AİHS ve ek protokoller kapsamında yer almalıdır. İnceleme sonucunda sözleşmenin 6.maddesine göre adil yargılanma hakkı medeni hak ve yükümlülükler ile ilgili uyumsuzluklarda geçerli olduğu ancak bir ceza davasında mağdur ve şikayetçi sıfatına sahip kişilerin konu dışı kaldığı gerekçesi ile AYM tarafından *Konu bakımından yetkisizlik* kararı verilmiştir.

4.3. Başvuru Yollarının Tüketilmemesi

Hilmi Yıldız tarafından yapılan bireysel başvuruda³; başvuru hukuka uygun olmayan biçimde toplanan deliller ışığında yapılan soruşturma ve kovuşturma işlemlerinin adil olmadığı ve tutukluluk süresinin makul süreden fazla olması sebebi ile AYM'ye başvuruda bulunmuştur ancak bu dava konusunda başvuru yapanın da içinde bulunduğu sanıklar hakkında ilk derece mahkemesi tarafından olayın uyumsuzluğunun esasına dair henüz bir karar verilmemesi sebebi ile *Başvuru yollarının tüketilmemesi* sebebi ile başvuru kabul edilememiştir. Bu karar ışığında bireysel başvuru yaparken öncelikle tüm hukuki yolların tüketilmesinden sonra AYM'ye bireysel başvuru yapılması gerektiği sonucuna ulaşılmaktadır.

4.4. Zaman Bakımından Yetkisizlik

Hilmi Yıldız tarafından AYM'ye yapılan bireysel başvuruda bulunmuştur. Başvuruda bulunan Hilmi Yıldız 12.01.2009 yılında tutuklanmış, 19.06.2012 tarihinde ise tahliye edilmiştir. Bireysel başvuruya konu edilen Hilmi Yıldız'a ilişkin karar, AYM'nin bireysel başvuru yetkisinin başladığı tarihinden önce olduğu için *Zaman bakımından yetkisizlik* sebebi ile de AYM tarafından kabul edilemezlik kararı verilmiştir. AYM bireysel başvuru yetkisi 23/09/2012 tarihinde başlamış ve bu tarihten önceki verilen kararlar için anayasa mahkemesi zaman bakımından yetkisizdir.

4.5. Yer Bakımından Yetkisizlik

Mesut Kaçmaz⁴, adli ve idari birimler tarafından şahsına yapılan gözaltı ve tutuklama tedbirlerinin hukuki olmadığını iddia ederek AYM'ye bireysel başvuruda bulunmuştur. Başvuru Kaçmaz, 27/09/2017 tarihinde yabancı devlet yetkilileri tarafından gözaltına alınmış ve mahkeme kararı ile sınır dışı edilmesine karar verilmiştir. Bireysel başvuruda bulunan şahıs 13/10/2017 tarihinde Türk yetkililere teslim edilmiştir. Şahsın tutuklu olarak bulunduğu 27/9/2017-13/10/2017 tarihler arasında yabancı devlet makamlarınca hürriyetinden yoksun bırakılması sebebi ile AYM tarafından *Yer bakımından yetkisizlik* sebebi

³ AYM, Bireysel Başvuru Kararı, B. No: 2013/299, 4/2/2016

⁴ AYM, Bireysel Başvuru Kararı, B. No: 2018/18260, 4/11/2020

ile kabul edilmezlik kararı verilmiştir. AYM tarafından verilen bu kararda; tutuklama işleminin yabancı devlet makamlarınca yapılan işlemler sonucunda gerçekleşmesi ve olayın Türkiye Cumhuriyetinde gerçekleşmemesi sebebi ile *yer bakımından* yetkisizlik sebebi ile kabul edilemezlik kararı verilmiştir.

4.6. Kişi Bakımından Yetkisizlik

Sabriye Yürekli ve diğerleri tarafından⁵ yapılan bireysel başvuruda, bireysel başvuruda bulunan şahısların kızları hakkında bir gazetede çıkan haber nedeniyle başvuru sahiplerinin ve kızlarının itibar ve şerefine korunmasına yönelik hakkın ihlal edildiğini iddia etmişlerdir. Ancak AYM tarafından, başvuru sahiplerinin mağdur sıfatı taşımadığı ve kızlarının da olay sırasında reşit olmamaları sebebi ile *Kişi bakımından yetkisizlik* kararı verilmiştir. Söz konusu karar çerçevesinde yapılan değerlendirme sonucunda, bireysel başvuru yapılabilmesi için başvuru sahibinin mağdur olması, olaydan kişisel olarak ve doğrudan etkilenmesi gerekmektedir.

4.7. Anayasal Önemden Yoksunluk

Turgut Tan tarafından yapılan bireysel başvuruda⁶, başvuru sahibi tutukluluğunun devamına ilişkin yaptığı itiraz sonucunda itiraz mercii tarafından alınan Cumhuriyet savcısının görüşlerinin kendisine tebliğ edilmemesi sebebi ile şikayette bulunmuş, ancak yapılan inceleme sonucunda anayasal önem yönünden, görüşlerin başvuruya tebliğ edilip edilmemesinin önemli bir sonucu olmadığı ve kişisel önem yönünden, Cumhuriyet savcısının görüşü incelenmiş olup sadece usul ve yasaya aykırılık olmadığını belirttiği görülmüştür. Başvuru sahibinin iddiaları arasında, cevap vermesi gereken ya da daha önce ileri sürülmemiş bir olgudan bahsedilmemiştir. Bu nedenlerle AYM tarafından başvuru hakkında *anayasal ve kişisel önemden yoksun olması* nedeni ile kabul edilmezlik kararı verilmiştir. Söz konusu karardan yola çıkarak şikayete konu olan eylemin anayasa ya da kişi açısından başvurunun seyri için önem arz etmesi gerekmektedir.

4.8. Süre Bakımından Yetkisizlik

Oktay Şener tarafından yapılan bireysel başvuruda bulunmuştur.⁷ Başvuru sahibi tarafından işlenen bir cinayet sebebi ile 10/10/2018 tarihinde tutuklanmıştır. Başvuru sahibinin tutukluk incelemesi sebebi ile 9/11/2018, 7/12/2018, 4/1/2019 ile 1/2/2019 tarihlerinde duruşma açılarak yapılmış ve başvuru sahibinin tutukluluğuna devam edilmesi karar verilmiştir. Yapılan son 13/05/2019 tarihli duruşmada yine tutukluluğun devam etmesi kararı verilmesi sonucunda başvuru sahibi AYM'ye bireysel başvuruda bulunmuştur. Ancak 12/03/2020 tarihinde bireysel başvuruda bulunan şahsa AYM tarafından *Süre bakımından yetkisizlik* sebebi ile kabul edilmezlik kararı verilmiştir. AYM'ye bireysel başvuruda bulunmak için son kanun yolu da tüketildikten sonra, mahkeme önüne çıktıktan 30 gün içinde bireysel başvuruda bulunması gerekmektedir.

⁵TC Anayasa Mahkemesi, Bireysel Başvuru Kararı, B. No: 2014/7115, 22/9/2016

⁶ TC Anayasa Mahkemesi, Bireysel Başvuru Kararı, B. No: 2015/6974, 14/11/2018

⁷ TC Anayasa Mahkemesi, Bireysel Başvuru Kararı, B. No: 2020/9407, 3/3/2022

Hülasa yukarıdaki kararlar incelendiği takdirde; AYM tarafından kabul edilemezlik kararı verilmesi bağlamında, bu sebeplerden bazen yalnızca biri yeterli olmakta iken bazen de kabul edilmezlik kararlarının birden fazla sebeplere dayandığı açıkça görülmektedir.

5. SONUÇ

Bireysel başvuru AYM tarafından güvence altında alınmış, AİHM ve ek protokol ve sözleşmelerde yer almış olan temel hak ve özgürlüklerin kamu gücü tarafından ihlali iddiası ile anayasa mahkemesine başvurulacak hukuki bir yoldur. Ülkemizde "5982 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanunla yapılan Anayasa değişikliği" ile kabul edilmiştir. Anayasa'nın 148/3. Maddesinde ve uygulama alanı olarak da "30.3.2011 tarihli ve 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun" 45. Maddesinde düzenlenmiştir. Kabul Edilebilirlik açısından bireysel başvurular önce ön inceleme aşamasından geçmekte daha sonra ön incelemeyi geçen başvurular esas yönünden incelenerek bireysel başvurunun yerinde olup olmaması durumu değerlendirilerek başvuru kabulü ya da reddine karar verilmektedir.

Bugüne kadar toplam 579.754 bireysel başvuru gerçekleşmiş ve 484.711'si sonuçlandırılmıştır. Sonuçlandırılan 484.711 bireysel başvurunun yaklaşık %15'inde en az bir hakkın ihlal edildiği kararı, %81.6'sında ise Kabul Edilmezlik kararı verilmiştir. Kabul Edilmezlik kararı verilen bireysel başvuruların gerekçeleri Açıkça Dayanaktan Yoksunluk, Başvuru Yollarının Tüketilmemesi, Süre Aşımı, Yer Bakımından Yetkisizlik, Konu Bakımından Yetkisizlik, Kişi Bakımından Yetkisizlik, Zaman Bakımından Yetkisizlik, Mahkeme Yetkisizliği, Anayasal ve Kişisel Önemin Olmaması şeklindedir.

Bireysel başvurularda sonuç elde edebilmek için yapılan başvuru somut deliller ile ispatlanabilir olmalı, bireysel başvuru yapılacak kamu gücü, Türkiye Cumhuriyetine ait ya da onun adına kullanılıyor olabilmeli, tüm kanun yolları tüketilip son kanun yolu tüketildikten 30 gün içinde başvuruda bulunulmalı, anayasa ve kişi açısından önem arz etmeli, olaydan etkilenen ve mağdur olan kişi başvuru olmalı, anayasa mahkemesinin yetkileri içinde olmalı ve ihlal edildiği ileri sürülen hak anayasa ile güvence altına alınmış olmalı ve sözleşmeler ve Türkiye'nin taraf olduğu sözleşmelerin ek protokolleri kapsamında yer almalıdır.

Bireysel başvuru kararlarına ait istatistikler incelendiğinde verilen kararların büyük çoğunluğunun kabul edilemezlik kararına bağlandığı açıkça görülmektedir. Yapılan başvurular öncelikle ön incelemeden geçmektedir ve daha sonra esas yönünden bir incelemeye tabii tutulmaktadır. Kabul edilemezlik kararı, yapılan bu esas yönünden inceleme aşamasında verilmektedir. Kanaatimizce yapılan bireysel başvurular ön inceleme aşaması gerçekleştikten sonra kabul edilebilirliğine yönelik bir incelemeye tabii tutulmalıdır. Daha sonra esas yönünden inceleme aşamasına geçilmesi bireysel başvuru kararları açısından sağlıklı sonuçlar ortaya çıkaracaktır. Şahısların süreyi kaçırmaları nedeniyle verilen kabul edilemezlik kararlarına ilişkin olarak, yargı kararlarında hangi süreler içerisinde bireysel başvuru yapabilecekleri ifadesi yer almalıdır. Bu sayede şahıslar süreyi kaçırmadan bireysel başvuruda bulunabilir. Şekil şartlarının eksik olması nedeniyle verilen kabul edilemezlik kararlarına ilişkin olarak, vatandaşlara bireysel başvuru konusunda duyuruların ve çalışmaların yapılması gerekmektedir. Bu çerçevede şekil şartı eksikliğinden

dolayı geçersiz sayılan ve haklı olduğu halde şekil şartlarına takılıp kabul edilemezlik kararı çıkan başvuruların önüne geçilebilir.

YAZARLARIN BEYANI

Yayın Etiği Beyanı: Araştırmanın tüm safhalarında araştırma ve yayın etiğine özen gösterilmiştir.

Katkı Oranı Beyanı: Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamıştır.

Destek ve Teşekkür Beyanı: Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.

Çıkar Çatışması Beyanı: Çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması söz konusu değildir.

KAYNAKÇA

- Akyel, R. (2022). Bireysel başvuru yolu: Misyonu, vizyonu ve uygulaması, *Adalet Dergisi*(68), 53-92.
- Algan, B. (2014). Bireysel başvurularda "açıkça dayanaktan yoksunluk" kriterinin Anayasa Mahkemesi tarafından yorumu ve uygulanması, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 63(2), 250. https://doi.org/10.1501/Hukfak_0000001748
- Atasoy, H. (2012). Türk hukukunda bireysel başvuru yolu, *TAAD*, 3(9), 73.
- Aydın, D. A. (2011). Türk anayasa yargısında yeni bir mekanizma: Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 15(4), 126-130.
- Aydın, M. (2016). Bireysel başvuruda zaman bakımından yetki, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (25), 285-286.
- Bireysel Başvuru Kararları (BBK) (t.y), *Kabul edilebilirlik şartları, konu bakımından yetki*, <https://bireyselbasvurukararlari.com/1-1/>, E.T: 28.06.2022.
- Çak, Y. (2022), *Anayasa yargısı anlamında kanun yolu şikayeti*, (27.12.2022). Hukuki Haber <https://www.hukukihaber.net/anayasa-yargisi-anlaminda-kanun-yolu-sikayeti-1>, (Erişim Tarihi: 14.03.2023).
- Efe, M. (2015). *Anayasa Mahkemesi uygulamaları kapsamında bireysel başvuruda kabul edilebilirlik şartları*, [Yayımlanmamış doktora tezi], Kırıkkale Üniversitesi.
- Ekinci, H. (2013). Anayasa Mahkemesine bireysel başvuruda kabul edilebilirlik kriterleri ve inceleme yöntemi, *Anayasa Yargısı Dergisi*, 29(1), 181-182.
- Ekinci, H. ve Sağlam, M (2012). 66 Soruda Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru, https://www.izmirbarosu.org.tr/upload/files/sayfalar/merkezler/66_soru.pdf, (Erişim Tarihi: 20.03.2023).
- Göztepe Çelebi, E. (2016). Bireysel başvuru kararlarının bağlayıcılığı ve icrası sorunu ile kurumsallaşma ihtiyacı, *Anayasa Yargısı*, 32(1), 101.

- İHUD (İnsan Hakları ve Eşitlik Uzmanları Derneği) Web Sitesi (2021). *Anayasa mahkemesi bireysel başvuru kabul edilebilirlik kriterleri bilgi notu*, <https://www.ihud.org/bilgi-notlari/anayasa-mahkemesi-bireysel-basvuru-kabul-edilebilirlik-kriterleri-bilgi-notu#:~:text=Ba%C5%9Fvurunun%2C%20a%C3%A7%C4%B1k%C3%A7a%20dayana ktan%20yoksun%20olmamas%C4%B1,Ba%C5%9Fvuru%20hakk%C4%B1n%C4%B1n%20k%C3%B6t%C3%BCye%20kullan%C4%B1lmamas%C4%B1%20gerekmektedir.> (Erişim Tarihi :28.04.2022).
- Karakaş, I. (2016). Bireysel başvuru kararlarının etkileri, *Anayasa Yargısı Dergisi*, 54. Kuruluş Yıldönümü Açılış Konuşması.
- Kılınç B. (2008). Karşılaştırmalı anayasa yargısında bireysel başvuru anayasa şikayeti kurumu ve Türkiye açısından uygulanabilirliği'', *Anayasa Yargısı Dergisi*, 24-25.
- Şenalp Özer Avukatlık Arabuluculuk Web Sitesi (t.y.), *Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru*, https://senalpozer.av.tr/calismaalanianayasa_mahkemesi_ne_bireysel_basvuru-9.html, (Erişim Tarihi: 28.04.2022).
- T.C. Anayasa Mahkemesi (2015). *Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru usulü ve kabul edilebilirlik kriterleri*, https://anayasa.gov.tr/media/6365/basvuru_kriterleri.pdf, (Erişim Tarihi: 05.03.2024).
- T.C. Anayasa Mahkemesi (2018). *Bireysel başvuruya dair sık sorulan sorular*, https://d.barobirlik.org.tr/2018/20180720_bireyselbasvurus.pdf, (Erişim Tarihi: 28.04.2022).
- T.C. Anayasa Mahkemesi, Bireysel başvuru kararı, Mesut Kaçmaz, B. No: 2018/18260, 4/11/2020, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2018/18260>, (Erişim Tarihi: 29.04.2022).
- T.C. Anayasa Mahkemesi, Bireysel başvuru kararı, Oktay Şener, B. No: 2020/9407, 3/3/2022, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2020/9407>, (Erişim Tarihi: 29.04.2022).
- T.C. Anayasa Mahkemesi, Bireysel başvuru kararı, Sabriye Yürekli ve diğerleri, B. No: 2014/7115, 22/9/2016, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/7115>, (Erişim Tarihi: 29.04.2022).
- T.C. Anayasa Mahkemesi, Bireysel başvuru istatistikleri 2023, https://www.anayasa.gov.tr/media/9152/bb_2023_tr_son.pdf, (Erişim Tarihi: 14.03.2024).
- T.C. Anayasa Mahkemesi, Bireysel başvuru kararı, Hilmi Yıldız, B. No: 2013/299, 4/2/2016, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/299>, (Erişim Tarihi: 29.04.2022).
- T.C. Anayasa Mahkemesi, Bireysel başvuru kararı, Rahmat Şırzadı, B. No: 2020/7656, 13/4/2022, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2020/7656> (Erişim Tarihi: 29.04.2022).
- T.C. Anayasa Mahkemesi, Bireysel başvuru kararı, Turan Ece, B. No: 2017/18751, 18/6/2020, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2017/18751>, (Erişim Tarihi: 29.04.2022).

- T.C. Anayasa Mahkemesi, Bireysel başvuru kararı, Turgut Tan, B. No: 2015/6974, 14/11/2018, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2015/6974> , (Erişim Tarihi: 29.0.2022).
- T.C. Anayasa Mahkemesi (t.y), *Bireysel Başvuru*, <https://www.anayasa.gov.tr/tr/mahkeme/gorev-ve-yetkileri/bireysel-basvuru/>, (Erişim Tarihi: 28.04.2022).
- T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası, *Bireysel başvuru kararları*, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/>, (Erişim Tarihi: 29.04.2022).
- Terzioğlu, S. S. (2017). Bireysel başvuruda Anayasa Mahkemesinin yetki alanı (Yer bakımından yetkisi), *İzmir Barosu Dergisi*, 138-139.
- Uzun, C. D. (2012). Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru yolu (Anayasa Şikayeti) beklentiler ve riskler, *SETA Analiz Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı*, 17.
- Yılmaztekin, A. E. (2019). Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru yapılması, *Ankara Barosu Dergisi*, (4), 244.
- 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin kuruluşu ve yargılama usulleri hakkında kanun.